

Tudományközi beszélgetések: régészet

Az MTA Filozófiai Kutatóintézete „A 21. század tudományrendszere” című nagyprojektjének keretében tudományközi beszélgetéssorozatot indított. A második találkozó témája a régészet volt. A 2003. október 1-jei találkozón Bánffy Eszter, Szabó Miklós és Bálint Csanád régészek beszélgettek filozófusokkal és más tudományágak kutatóival.

A RÉGÉSZETTUDOMÁNY TÖRTÉNETE ÉS BESOROLÁSA

Szabó Miklós történeti áttekintésében elmondta, hogy 1945-ben, közvetlenül a világháború után jelent meg Andreas Rumpfnek, a német régészet egyik legnagyobb alakjának *Archäologie* című kötete, amely elsősorban nem az eredményekre koncentrált, hanem a tudomány állását és perspektíváját mérte fel. A mai olvasó láthatja, hogy az interdiszciplináris forradalom ekkor még mint lehetőség sem merül fel. A mű inkább azt mérlegeli, hogy a régészet mennyiben mozdul el a művészettörténet vagy a történettudomány irányába, és milyen metódusokat kell alkalmazniuk a régészeknek.

Magyarországon az akadémiai definíció szerint a régészet a történettudomány keretébe tartozik. Nyugaton, például Franciaországban, nagyon érdekes folyamatot figyelhetünk meg: az egyetemek egy részében együtt oktatják a művészettörténetet és a régészetet, a régészet a prehisztorikus művészetek kutatásán keresztül definiálja magát. Ugyanakkor vannak olyan egyetemek, ahol a régészet kilépett a humán tudományok sorából, és a földtudományok közé – tág értelmezésben természettudományos kontextusba – került. Megjelenik a „new archeology” vonulata, ami tulajdonképpen a régészet kutatási területét napjainkig terjeszti ki.

A régészet kezdeteit Thuküdidész munkásságához kapcsolja a tudomány. A peloponnészoszi háború történetírója a kezdetekre vonatkozó tudással kezdi könyvét, tehát leírja a görögség előtörténetét. Az *arkheologieo* (régí történeteket elmondani) kifejezést használja, és ebből származik az archeológia, a tudományág elnevezése. Thuküdidész leírja, hogy egy athéni rendelkezés értelmében Délosz szigetén – Apolló és Artemisz születési helyén – sem szülés, sem halál és temetkezés nem szennyezheti be a szentség tisztaságát. Ennek következményeképpen i. e. 425 táján a sírokat kiürítik és tartalmukat átszállítják a közeli Rheneia szigetére. Thuküdidész szerint a sírokból előkerülő fegyverek és más mellékletek nem görög típusúak, hanem a kisázsiai óslakosok, a károk szokásait tükrözik. Ebből ő arra következtet, hogy Görögország óslakosai nem a görögök voltak, hanem a kisázsiai károk. Később ezek a feltételezések tévesnek bizonyultak. Ugyanakkor Thuküdidész elvégezte az ásatások során előkerült régészeti leletek értékelését, ezekből történelmi és etnikai következtetéseket vont le, ezért mondhatjuk azt, hogy ő „fedezte fel” a régészetet.

Cézár idején a rómaiak újraalapították Korinthoszt. Az építkezések során a római katonaság sírokat talált, és az ezekből előkerülő tárgyakat eladták a római műkincspiacon. A kereskedelem hosszú ideig meghatározó jellemzője marad az ún. európai régészetnek, jóllehet a középkorban nemigen foglalkoztak ezzel a tudománnyal. A XIII. században a krónikák égből lehulló edényekről számolnak be, hiszen a középkor olyan diszkontinuitást jelent az ókorral szemben, hogy ekkor a földből előkerülő leletek lehetőségét teljesen kizárták. A reneszánsz megint visszanyúl az ókorhoz, az ókori emlékeket – elsősorban a kiemelkedő értékű műtárgyakat – ha kell, kiássák, lerajzolják, közzéteszik; ez válik a régészet feladatává. Ez a folyamat a XVIII. században vezet el a régészet első öndefiníciójáig, melyet Winckelmann fogalmaz meg. Eszerint a régészet az ókori szövegek és az ókori műemlékek kutatásának metszéspontjában helyezkedik el. Ebből egyrészt egy klasszika-filológiai igény következik – szükséges a görög és a latin nyelvtudás –, másrészt az, hogy elsősorban műtárgyakkal érdemes foglalkozni, művészettörténetet kell írni. A művészettörténet középkor előtti korszakai egyértelműen a régészet területéhez tartoznak.

Ezzel párhuzamosan, szintén a XVIII. században indultak a nagy ásatások – például 1748-ban Pompejiben –, melyek során amatőr módszerekkel dolgoztak, és továbbra is csak a kiemelkedő műtárgyakat tartották fontosnak.

A változás a XIX. század folyamán kezd érelődni, ekkor lép ki a régészet az európai kontinensről. A régészet nyit a geológia felé, a stratigráfiai módszer alkalmazásával megteszi az első interdiszciplináris lépést. Ezt jellemző módon nem az ókort kutató régészet alkalmazza – itt továbbra is a művészettörténet az uralkodó –, hanem elsősorban az ősrégészet, az írásos történelem előtti időkkel foglalkozó kutatások. Európában Boucher des Perthes francia őskorkutató alkalmazza először a rétegtani vizsgálatokat a relatív kronológia megállapítására. Korai emberi csontleletekből levont következtetéseinek óriási szerepe van az ember eredetével kapcsolatos elképzelések megváltozásában. A klasszikus régészet területén a XIX. században Arthur Evans, a minósi kultúra kutatója alkalmazza a rétegtan módszerét.

A XX. század közepén felfogásbeli változás következik be, a régészek az ásatások során immár a teljes anyagi kultúra tanulmányozását tekintik feladatuknak. Ezzel nagyjából párhuzamosan kialakul és megszilárdul a régészet mint történettudomány fogalma. Ennek alapvető feltétele, hogy a régészet módszerei megbízhatóak legyenek a keltezés szempontjából. Míg a XIX. század végén még maguk a régészek is a történelem szolgálólányaként definiálták saját tudományukat, a pontos datálást lehetővé tévő módszerek megjelenésével a régészet a történettudományok sorába emelkedett. Bizonyos korok történetét kizárólag a régészek írják meg, történészek ezt már nem is vállalják. Ilyen a protohisztórikus korok története, amelyekben már létezett ugyan írás, de saját történetírás még nem. A régészet olyan forrásanyagot szolgáltat, amely azonos fajsúlyú lehet bizonyos korok történeti forrásanyagával, kiegészítheti azt.

A RÉGÉSZETBEN VÉGBEMENT VÁLTOZÁS A XX. SZÁZAD KÖZEPÉN

Bálint Csanád beszámolt arról, hogy 1945–1950-ig Magyarország régészeti világhatalomnak volt nevezhető. A kiváltságos helyzet okaként három körülményt emelt ki. Az első a Kárpát-medence földrajzi és kulturális helyzete: három égtáj felől folya-

matosan újabb népek és kulturális hatások érkeztek, melyek kevés kivételtől eltekintve helyben is maradtak. A második az, hogy viszonylag hamar elkezdődött az intenzív régészeti kutatás, a XIX. század végétől még az amatőr munkák is módszeresen folytak. A harmadik körülmény, hogy a jól működő és színvonalas régészhalózatnak köszönhetően tekintélyes szakemberek részvételével komoly régészeti iskolák alakultak ki Budapesten és Kolozsvárott.

1945 körül azonban nagyon sok országban megszűnt a hagyományos régészet. A változás elsősorban a régészet nagy központjait – Angliát, Franciaországot, az Egyesült Államokat – érintette, amelyek a korábban közkedvelt Mediterráneum helyett más országok, más kutatási területek felé fordították érdeklődésüket. Ezenkívül több kisebb ország kapcsolódott be a kutatásokba. A sajátos földrajzi és klimatikus helyzetben lévő norvégok például a Nílus menti asszuáni gát építésének megkezdésekor feltárt núbiai régészeti anyaggal kezdtek foglalkozni. A kevés lelettel rendelkező Norvégia kutatási nagyhatalommá vált a nubiológia terén.

POLITIKAI ÉS FÖLDRAJZI TÉNYEZŐK A RÉGÉSZETBEN

Bálint Csanád azt is kiemelte, hogy szintén jelentős mozzanat volt a természettudományok bevonása a régészetbe. Magyarország politikai és anyagi helyzete miatt ebben nem tudott részt venni, az pedig nem szorul magyarázatra, hogy hazánk miért nem jeleskedik például a vulkánrégészetben és a tengeri régészetben. Bár Magyarországon is létezik víz alatti régészet, s kutatóink a Duna medrében olykor felfedeznek római kori maradványokat, a magyar bűvárrégészet jelentősebb tevékenységének mégis csak a Dél-Afrika partjainál elsüllyedt kínai szállítóhajó vagy az adriai hullámsírban nyugvó Szent István csatahajó feltárása számított.

A kommunista hatalomátvétel, s különösen 1945 után a Szovjetunióban a régészetben is megjelentek a vulgármarxista vonások. Három őskori szemétködörből már a társadalmi és gazdasági helyzetre volt kíváncsi következtetni, egy temető tizenöt sírjából pedig az osztályharcot kellett kimutatni. A magyar régészet szerencsére távol tudta magát tartani ettől, de nem tudott megismerni a Nyugat-Európában már megindult új kutatási iránnyal.

Az angolszász területeken a régészet a néprajzzal együtt indult, míg nálunk tudománytörténeti okoknál fogva a művészettörténet volt a kiindulópont, és az 1920-as évek elején vált szét a régészet és a művészettörténet útja.

Az angolok és az amerikaiak néprajzi preferenciái egyrészt a politikai helyzetből, másrészt a területi adottságokból fakadnak. A brit régészet, amely a világ mindenféle pontján találkozott tradicionális kultúrákkal, azon az állásponton volt, hogy a régiségeket és a régi életmódot együttesen kell vizsgálni. Emellett kényszerítő körülmény, hogy az amerikai területeken rendkívül kevés a régészeti lelet. Így az USA a franciák által modern régészetnek, az amerikaiak által egyszerűen „archeology”-nak nevezett irányba tereli kutatásait: például az amerikai polgárháború maradványait tárják fel, vagy akár egy húszas évekbeli nevadai cowboy-film forgatásának tárgyi emlékeit, de ide tartozik a berlini fal régészete is. Az angol és amerikai „new archeology” tendenciája többek között azért áll tőlünk távol, mert elegendő lelet áll a rendelkezésünkre. A Kárpát-medencében, különösképpen az Alföldön a leletek száma rendkívül magas. Az évtizedek óta folyó, „Magyarország régészeti topográfiája” elnevezésű nagy vál-

lalkozás egy-egy alföldi falu határában száz-százhusz lelőhelyet tart nyilván. Minden lelőhelyen általában két-három, de olykor nyolc-tíz korszak leletei kerülnek elő. Anynyi mindent kell tehát feldolgozni, hogy egyszerően nem érünk rá ezekkel a teóriákkal foglalkozni. Egyébként a „new archeology” és a „post-processual” régészet most már kifutóban van, várhatóan tíz-húsz év múlva lecseng. Napjainkban a feminizmus és a gender témák jelentek meg a régészetben, egyfajta etikai régészet folyik.

KRONOLÓGIA ÉS KONTEXTUS

A magyar és a szomszédos országok régészetében – mondta Bálint Csanád – fontos szerepet játszik a tárgyak kronológiájának tisztázása. Ugyanakkor máshol is érdekes lenne ezzel foglalkozni, hiszen tömegével jelennek meg a műtárgypiacon a hamisítványok, és a hamisítvány és az eredeti közötti különbség megállapítása nagyon nagy tapasztalatot és aprólékos munkát igényel. A hamisításra már egész iparág épült. A görög szigetvilágban kükládikus idOLOKNAK nevezik azokat a neolitikus, kőből faragott, simított idOLOKAT, isten-szobrokat, ábrázolásokat, amelyek absztrakt megfogalmazással a legmodernebb művészeti ízlést is ki tudják elégíteni. Most felkutatták azokat az ötezer évvel ezelőtti közzétett rétegeket, amelyekből ezek az idOLOK származnak, és fölmutattak olyan embereket is, akik képesek rézkori technikával megmunkálni ezeket. Felmerül a kérdés, hogy mennyire tekinthető hamisítványnak egy olyan idOLO, amelynek anyaga ugyanonnan származik és amely ugyanazzal a technikával készült, mint az eredeti, csak épp ötezer évvel később. Franciaországban rendeztek egy konferenciát a hamisítványokról, az egyik előadásnak az volt a címe, hogy „Nincs többé hamisítvány”. Ezt a kérdéskört is érdemes tanulmányozni, ám erre csak a hagyományos régészet segítségével van mód.

A Kelet- és Közép-Európában folytatott munkára ugyanakkor azért is nagy szükség van, mert jóllehet a világ többi részén rendkívül értékes tárgyak kerülnek a múzeumokba, de gyakran a saját kontextusukból kiragadva. Nálunk viszont szerényebb színvonalúak és minőségűek a tárgyak, de az eredeti történeti kontextusukban, pontos kronológiával és pontos történeti interpretációval tárhatók a tudományos nyilvánosság elé.

HAGYOMÁNYOS ÉS „ÚJRÉGÉSZET”

Bánffy Eszter arra emlékeztetett, hogy az őskort a többi kortól alapvetően megkülönbözteti, hogy semmiféle írásos forrás nem áll a rendelkezésünkre. Ez egyrészt rossz, mert nagyon nagy segítséget jelent egy-egy felirat, agyagtábla vagy okleveles forrás. Ugyanakkor könnyebb is, hiszen valamilyen írásos forrásnak a megjelenése egy embert föltételez, aki azt ránk hagyta, aki interpretál, így valamiféle szűrőt jelent.

Az ősrégészetről – a művészettörténet felől közelítve – azt lehet mondani, hogy megismerési módszerei a természettudományos megismerési módszerekhez hasonlítanak. Az ősrégész megpróbálja rendszerbe állítani a talált leleteket, megpróbál egyfajta tipológiai rendet megalkotni a leletei között, hagyományos módon a rétegtan segítségével megállapítja a relatív kronológiát. A XX. század közepére nagyjából összeállt az őskor relatív kronológiája: tudták egyes őskori periódusok egymáshoz viszonyított időrendi helyzetét, és egyes korszakok esetében – „közmegegyezés”

alapján – abszolút időrendet is meg tudtak állapítani. A neolitikum kezdetét körülbelül 4500 körülre tették.

Az 1954-es *Régészeti kézikönyv* így kezdődik: a régészet történettudomány. A változást a hatvanas években az angolszász világban, Nyugat-Európában és Észak-Amerikában a processzuális régészet, az újrégészet (new archeology) folyamatai hozták. Lewis Binford 1968-ban így fogalmazott: „A kultúra maga nem más, és főképp nem több, mint a környezeti hatásokra adott válaszok összessége.” Ez a kijelentés nagyon is jól rávilágított azokra a törekvésekre, amelyek – a természettudományokat bevonva – erőteljesen átalakították a régészet koncepcióját, megismerési módszereit.

A *Valóságban* 1976-ban megjelent egy cikk két régész tollából, „Új-e az újrégészet” címmel. A kérdésre a szerzők azt válaszolták, hogy nem új, ugyanis vannak benne olyan módszerek, amelyeket már régóta használunk, a valóban új elemekre pedig nem vagyunk rászorulva. A dél-kelet-európai régész tehát azzal vigasztalódhat, hogy nincs ugyan pénz, nincsenek lehetőségek, van viszont rengeteg lelet, így ha egy ősrégész a Dél-Alföldről származó három gödréből 150, részben helyreállítható edényt tud produkálni, akkor azzal lesz elfoglalva, hogy ezeket feldolgozza, típusokba rendezze. Mégis, a megismerés mindegyik módja jó és hasznos, ha együttesen alkalmazzák azokat.

SEGÍTSÉG A TERMÉSZETTUDOMÁNYOK OLDALÁRÓL

A nyolcvanas évektől kezdődően az ősrégészek megállapították – tette hozzá Bánffy Eszter –, hogy bár rendkívül sok lelettel rendelkezünk, de a leletek típusa, s ebből következően az információ kevés. A kiegészítő lehetőségek első nagy hulláma a radiokarbon alapú kormeghatározással (C-14) vette kezdetét, ezt az atomfizikából vette át a régészet. Amikor a módszer berobbant a magyar régészetbe, nagy nehézségekbe ütköztünk. Kiderült ugyanis, hogy kb. i. e. 1400-ig nagyjából megegyeznek a hagyományosan és a C-14 módszerrel megállapított adatok. A korábbi időszakot illetően viszont más eredményre jutottak: a neolitikum kezdete, amit a hagyományos kronológia 4500-ra tesz, az új módszerrel 6000-re vagy annál is korábbra datálható. Ez nem csak időrendi, hanem kulturális kérdés is az ősrégészetben, hiszen korábban senki nem kérdőjelezte meg az „ex oriente lux” elvét, hogy az őskori társadalmakban minden találmány, minden fejlődés dél-keletről érkezett. Ha azonban kiderült, hogy a kora rézkorban az Al-Duna mentén jelentős aranygazdagság volt, és olyan fémművességet találnak, amit nem lehet már akkorra keltezni, ahogyan a hagyományos történeti kronológia tette, mert 1200 évvel korábbra tehető, az annyit jelent, hogy nem csak korábban, de önállóan találták ki. Ez nagy válságot okozott az ősrégészetben. Még ma is akad olyan neves magyar ősrégész, aki kompromisszumot keres a történeti és a radiokarbon kronológia között, az úgynevezett „mérésékelt kronológia” megalkotásával. Ugyanakkor ez a vita már eldőlt.

A C-14 alapú, radiokarbon kormeghatározással nyert adatok kalibrálásától nagyon sokan azt remélték, hogy bizonyos környezetszennyezési hatásokat kiküszöbölve pontosabb adatokat lehet kapni, és ezek az eredmények közelebb állnak majd a hagyományos kronológiával megállapított adatokhoz. Ennek épp az ellenkezője történt. Később a dendrokronológia – a faévgűrűs keltezés – segítségével igazolni lehetett, hogy a C-14-es adatok között is a kalibráltak a helyesek. Ez azt jelenti, hogy a Kárpát-medencében a letelepülés, az élelemtermelő életmód legkésőbb i. e. 6000-ben megkezdődött.

A természettudományos kormeghatározási módszereknek más fajtái is léteznek, ilyenek a termolumineszcenciás, a kálium-argon vagy argon-argon vizsgálatok.

A természettudományos segítség másik területe a környezetrégészet, a paleoökológia. Itt elsősorban a földtudományokról kell szót ejteni, a geológiáról, a geofizikáról. A GIS-nek rövidített térinformatikai, háromdimenziós képek segítségével pontosan meg lehet alkotni egy-egy lelőhely akkori környezetét, felszíni, talajtani viszonyait.

Az egykori pollenek, tehát a makrobiológiai maradványok, magmaradványok és adott esetben a cserépedény falán odakozmált ételmaradványok alapján azt is meg lehet állapítani, hogy milyen volt a természetes növényi környezet. Elég pontos képet kaphatunk arról is, hogy az élelemtermelés elterjedése után milyen fajta növényeket termesztettek egy adott lelőhelyen.

Az archeozoológia, az állatcsontok vizsgálata viszonylag korán kezdődött a régészetben. Magyarországon Bökönyi Sándor teremtette meg az új tudományágat az ötvenes években, segítségével a háziasítás folyamatát rögzítette. Ma már az archeozoológia nemcsak az emlősök vagy a gerincesek vizsgálatára szorítkozik.

Az antropológusok nagyon régóta dolgoznak együtt a régészekkel. Elsősorban a csontok, a koponya metrikus adatai, formái alapján következtettek koherens csoportokra, beható másfajta embercsoportokra, a csontok kopásából pedig az életmód bizonyos jellemzőire vonatkozó megállapításokat szűrhetnek le.

Egy másik ág, a paleopatológia vizsgálata azért fontosak, mert a csontok elváltozásai, deformálódásai alapján degeneratív; reumás, esetleg rákos megbetegedésekre lehet következtetni. Ilyen módon lehetséges felmérni egy adott népesség egészségügyi állapotát.

A genetika segítségével a hagyományos markerek, tehát a vércsoport vizsgálatán kívül számos újfajta megközelítés gazdagíthatja a régészek által megállapított adatsorokat.

A csontkémia a csont szerkezetét mikroszkopikusan vizsgálja. A csontkollagén alapján nemcsak bizonyos betegségeket vagy táplálkozási jellegzetességeket tud megállapítani, például azt, hogy valaki alapvetően növényi vagy állati étrenden élt, hanem azt is, hogy főleg szárazföldi vagy inkább vízből származó ételeket fogyasztott. Ennek a letelepedés, az életmódváltás, de a későbbi ősrégészeti korok kapcsán is nagy jelentősége van.

A számítógép régészeti alkalmazásának számos előnye, de sajnos néhány hátránya is van: előfordul, hogy egy régész csak akkor fogad el egy eredményt, ha van benne klaszteranalízis, van benne szeriáció, és olyan esetekben is elvégzi ezt a fázisztó munkát, ha a végeredményt egy gyakorlott régész szabad szemmel is meg tudja állapítani. Itt a józan észnek kell döntenie.

A RÉGÉSZET ÖNDEFINIÍCIÓS VÁLSÁGA

Bánffy Eszter arra is figyelmeztetett, hogy a módszerek sokasága öndefiniíciós válságba sodorta az ősrégészetet. Felmerült, hogy az ősrégészetnek már nincs köze a történettudományokhoz, már nem bölcsész tudomány, hanem a természettudományok része.

A válság másik következménye a poszt-processzuális vagy posztmodern régészet kialakulása. A posztmodern régészet nem más, mint egy dühödt reakció az újrégészet vulgáris megfogalmazásaira. Művelői az egész régészeti kultúrát egyfajta szimbólumrendszernek tekintik. Ian Hodder azt mondta 1982-ben, hogy a cél nem más,

mint egy adott társadalom, tehát egy régészeti kultúra szimbólumrendszerének megfejtése. Két alapvető hiba van ezzel a felvetéssel. Egyrészt ha igaz, hogy egy bronzkori lelőhely összes lelete egy szimbólumrendszer része, akkor ezeknek a szimbólumoknak csak a rendszeren belül van értelme, egy kívülről beható embernek pedig először azt kellene megértenie, hogy milyen volt ez a rendszer. Másrészt a régész egy másik – a kortárs – szimbólumrendszernek a tagja, ezt levetkőzni szinte lehetetlen. Eljutottak idáig a posztmodern régészek is, és azt a cinikus következtetést vonták le belőle, hogy „anything goes”, úgyszólván kilátástalan az interpretáció.

Az egyik kiutat ebből a válságból a kognitív régészet jelentheti, ami elsősorban Colin Renfrew nevéhez kötődik. Ő 1985-ben éppen a posztmodern régészet bírálata kapcsán fogalmazta meg, hogy az anyagi kultúra többé-kevésbé hamisítatlanul tükrözi az akkori készítőik és felhasználók tudatosságát. Ez még nem a megértés, hanem egyfajta logika, amelynek alapján az ősrégész dolgozni tud.

Egy másik kiút a kontextuselemzés, melynek során belátjuk, hogy egy lelet nem nagyobb jelentőségű, mint azok a körülmények, amelyek között előkerült. A harmadik kiút a régészet eredetével, a rokon társadalomtudományokkal kapcsolatos. [A] nyelvész, a pszichológus, a szociológus, aki a saját társadalmát vizsgálja, tudását bizonyos szinten visszavetítheti korábbi társadalmakra. Az ősrégészeti példákat elhagyva azt lehet mondani, hogy a régészet feladata olyan kérdések megfogalmazása, amelyek a bármely tudományágtól érkező információk összességét felhasználva kutatják az egykori társadalmak jellegét, szerkezetét, változásait. A természettudományok segítségével fel lehet tární, hogy milyen jellegzetességei vannak egy lelőhelynek vagy egy régészeti kornak. A régésznek azonban az is a feladata, hogy feltegye a kérdést: hogyan volt, miért volt, vagy hogyan változott és miért változott meg valami. Ilyen módon a régészet mégiscsak a társadalomtudományokhoz tartozik.

Zemplén Gábor azt a kérdést tette fel, elképzelhető-e, hogy a hagyományos régészet defenzívában van, miután a természettudományok egyre betörnek a területére. Sok fiatal régész leginkább vidéki kis múzeumokban kap állást, azok pedig, akik Nyugatra mennek a doktori fokozatot megszerezni, nagyon gyakran inkább paleontológival foglalkozó biológusok.

Szabó Miklós szerint a régészet művelői két csoportra oszlanak, az egyik csoport régészettudománnyal foglalkozik, a másik – a régésztechnikusoké – pedig a régészet módszereit alkalmazza, munkája a feltárásban való részvétel, a leletanyag leírása, ám annak feldolgozásában már nem vesz részt. Világosan elválik a régésztechnikusi képzettségű régész azoktól, akik képesek egy szintézis elkészítésére. Sok helyen Európában már van két kimenetelű képzés, ez Magyarországon is szerepel a felsőoktatási tervekben.

Palló Gábornak arra a kérdésére, hogy a magyar őstörténet kutatásában születtek-e olyan eredmények a természettudományok alkalmazása során, amelyek ezt a kort teljesen más megvilágításba helyezik, Bálint Csanád nemmel válaszolt, noha hozzátette, hogy egy-egy esetben bevonják a történeti genetikát.

Nyíri Kristóf Bánffy Eszter gondolataihoz kapcsolódva hozzátette: noha tudjuk, hogy a történettudományban ma már polgárjogot nyert az a vélemény, hogy „anything goes, anything might have happened”, különböző narratívák vannak, ugyanakkor a referátumokban felmerült az igazság igénye, vagyis tulajdonképpen az, eldönthető-e, hogy valami így vagy úgy volt. Nyíri arra kérdezett rá, hogy vajon a mainstream régészet mennyire érzi magát fenyegetve a posztmodern régészet által.

Szabó Miklós válaszában elmondta, hogy véleménye szerint Európában a poszt-modern viták teljesen elcsitultak, nem lát bennük semmiféle veszélytényezőt. A new archeology-val nem az a baj, hogy interdiszciplinaritást is hirdetett, hanem az, hogy elvitte a régészetet egy olyan irányba, aminek nincs túl sok értelme. Az interdiszciplinaritás ma már a régészet minden hagyományos területére betört.

Összeállította: Bedő Viktor, MTA Filozófiai Kutatóintézet.

